

FUNKCIONALIZMAS SĄMONĖS FILOSOFIJOJE: METODOLOGIJA AR ONTOLOGIJA?

Jonas Dagys

Vilniaus universiteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
El. paštas: jonas.dagys@fsf.vu.lt

Straipsnyje tiriamos dvi XX a. viduryje išplėtotos funkcionalistinio sąmonės aiškinimo kryptys: D. Armstrongo ir D. Lewiso analitinis funkcionalizmas ir H. Putnamo komputacinis funkcionalizmas. Siekiama parodyti, kad šios dvi kryptys iš esmės sutampa metodologiniu požiūriu, tačiau jų atstovai suteikia savųjų teorijų metodologiniam pagrindui skirtingas ontologines interpretacijas. Sutardami, kad fizikinio būvio ir funkcinio būvio sąvokos skiriasi, jie nesutaria dėl to, ar funkcinio būvio sąvoką reikia laikyti išskiriančia atskirą ontologinę būvių kategoriją, ar ši sąvoka išreiškia tik skirtingą tų pačių fizikinių būvių identifikavimo realiame pasaulyje būdą. Šiame nesutarime iš esmės užsimezga šiuolaikinei sąmonės filosofijai būdinga kontroversija klausimu: savybių ontologija turi būti rekonstruojama intensiniu ar ekstensiniu pagrindu?

Pagrindiniai žodžiai: funkcionalizmas, materializmas, įvairiopa realizacija, reduktyvistinės sąmonės teorijos.

Klasikinė materialistinė sąmonės filosofija australų filosofų Davido Armstrongo ir Davido Lewiso darbuose įgijo funkcionalistinės teorijos pavidalą. Būtent taip šie filosofai septintuoju XX a. dešimtmečiu išplėtojo sąmonės ir smegenų būsenų tapatumo tezę. Pati tapatumo tezė buvo suformuluota ir pateikta Herberto Feiglį (1958) ir Jacko J. C. Smarto (1959) tekstuose. Pasak šios tezės, psichinės organizmų būsenos ir procesai yra tapatūs organizmo smegenų ar nervų sistemos būsenoms ir procesams. Tezės autoriai pažymėjo, kad šių iš pirmo žvilgsnio skirtingų būsenų santykis yra ne vien koreliacija, o tapatumas, kai pastarasis suprantamas kaip būsenas žyminčių ir išreiškian-

čių sąvokų koreferentiškumas ar jų ekstensijų sutaptis. Griežtai kalbant, tezė netvirtino, kad sąmonė yra visais aspektais tapati smegenims, bet veikiau, kad ontologiniu požiūriu egzistuoja tik vienos rūšies – būtent fizikiniai – esiniai. Kitaip sakant, viskas, ką priskiriame mentalinei sričiai, yra tapatu konkreitiems centrinės nervų sistemos procesams ar savybėms. Smartas neslėpė, kad jo nenorą pripažinti, jog teiginys „man skauda“ (angl. „I am in pain“) yra neredukuojamai psichinis, iš esmės motyvavo Ockhamo skustuvo principas (Smart 1959: 142). Laikydamas šį principą žinomų sėkmingų gamtamokslinių redukcijų pagrindu, Smartas tvirtino, kad sąmonės procesai ir būsenos

yra tapatūs, o ne šiaip koreliuoja ar yra nuolatos sukeliama fiziologinių procesų.

Tapatumo tezės autoriai – tiek Smartas, tiek Feiglis – žvelgė į ją kaip į empiriškai patvirtinamą teiginį. Kaip pažymi Tyleris Burge'as, tokių materialistų nuostata buvo ta, kad „mokslas turi išspręsti sąmonės-kūno problemą empiriškai“ (Burge 1992: 32). Jų manymu, konkrečių neuroninių mentalinių savybių ar predikatų koreliatų nustatymas yra gamtamokslinių tyrimų reikalas, nors dirvą tokiems tyrimams turi parengti filosofinė mentalinių sąvokų analizė. Pasak Smarto, „kai asmuo sako: „regiu raudonai-oranžinį fotogeną (angl. *afterimage*)“, jis sako kažką panašaus į „vyksta kažkas panašaus į tai, kas vyksta“ (angl. „there is something going on which is like what is going on“), kai esu atmerkęs akis, nemiegu ir prieš mane yra gerai apšviestas apelsinas, tai yra kai iš tikrųjų matau apelsiną“ (Smart 1959: 149). Tokia subjektyviai išgyvenamos kokybės analizė, Smarto įsitikinimu, yra temiškai neutrali (angl. *topic neutral*), t. y. nesuponuoja nei monistinės, nei dualistinės ar kokios kitos ontologinės pozicijos, bet ji leidžia ieškoti fizikinių aprašomos būsenos koreliatų ar išskirti tą būseną objektyviais gamtamoksliniais terminais.

Vadinamoji temiškai neutrali analizė leido klasikinio materializmo atstovams išvengti neredukuojamai subjektyvių kalbinių išraiškų ir jomis aprašomų objektų hipostazavimo, pakeičiant jas išraiškomis, formuluojamomis neutraliais (fizikinių ar mentalinių žodžių atžvilgiu) terminais. Tokia analizė neabejotinai buvo loginio bihevizmo, šeštuoju XX a. dešimtmečiu gyvavusio paskutines savo dienas, patobulinimas. Juk, viena vertus, kaip konstatuoja Davidas Chalmersas, „loginis bihevizmas yra pripažintinas pirmtakas to, kas laikoma šiuolaikine psichologijos filosofijos ortodoksija. O būtent – jis buvo eksplacitiškiausias mentalinių sąvokų ir elgesio priežastingumo

jungties kodifikavimas“ (Chalmers 1996: 14). Chalmersas nėra visiškai tikslus – loginis bihevizmas kodifikavo mentalinių sąvokų ir paties elgesio veikiau nei elgesio priežastingumo jungtį, ir ši specifika laikytina vienu iš svarbesnių loginio bihevizmo teorijos trūkumų. Tapatumo tezė ir iš jos išsirutulijusios sąmonės teorijos žvelgė į mentalinius reiškinius kaip į elgesio priežastis, o ne pačią elgseną ar dispozicijas jai. Pasak Steveno Yablo, „skausmas sukelia vengimo elgesį, niežėjimas verčia mus kasytis ir t.t. Vienas iš smūgių prieš Ryle'iską bihevizmą buvo jo nenoras pripažinti šiuos faktus“ (Yablo 1995: 482).

Tačiau tapatumo teoretikų siūloma temiškai neutrali analizė, nors ir specifiškai patobulindama bihevizmą, išlaikė vieną iš pagrindinių jam būdingų metodologinių nuostatų – subjektyvius būvius ar išgyvenimus galima aprašyti intersubjektyviais, nors ir temiškai neutraliais terminais. Tokio požiūrio, kurį Willardas Quine'as išreiškia teigdamas, kad „kalbėjimas apie subjektyvias juslines kokybes yra išvestinė idioma, prielaidas. Kai kas nors mėgina apibūdinti konkrečią patyrimo kokybę, jis tipiškai griebiasi nuorodų į viešus daiktus – apibūdindamas spalvą kaip apelsiną¹ ar alyvų, kvapą – kaip supuvusių kiaušinių“ (Quine 1960: 1), t. y. požiūriui, kad „kalbėjimas apie mentalinį gyvenimą suponuoja išorinę referenciją“ (Quine 1985: 5), sąlygas sudarė Wilfrido Sellars'o patyrimo duoties (angl. *the Given*) sąvokos analizė. Sellarsas kritikavo tiesioginės, epistemologiškai pirminės, fenomenologiškai elementarios ir analizei nepasiduodančios duotybės galimybę ir vadinamąsias fenomenalistines juslinių duomenų (angl. *sense-data*) teorijas, tvirtindamas, kad „*buvimas raudono* (angl.

¹ Quine'as išnaudoja angliškojo „orange“ homonimiškumą, galimybę jį vartoti ir suprasti kaip „apelsiną“ ir kaip jo spalvą – „oranžinę“.

being red) yra logiškai pirmesnė ir primityvesnė sąvoka nei *atrodymas raudono* (angl. *looking red*)“ (Sellars 1956: 12) ir kad „atrodymo žalio sąvoka (angl. *the concept of looking green*), gebėjimas atpažinti, jog kažkas atrodo žalias, suponuoja buvimo žalio sąvoką ir kad ši sąvoka įtraukia gebėjimą žiūrint į objektus pasakyti, kokių spalvų jie yra“ (Sellars 1956: 18).

Tokia empiristinė epistemologija buvo derinama su tapatumo tezės empiriškumu ar (kas tuo metu atrodė tas pat) jo kontingentiškumu. Sąmonės ir smegenų būsenų tapatumas nėra analitinis, t. y. nėra būtinas, nes nėra jokio *a priori* šiuos būvius išreiškiančių sąvokų ryšio. Taip, remiantis Frege's įvestu kalbinių išraiškų prasmes ir reikšmės skyrimu, galima atsisakyti polinkio iš sąvokų skirtingumo išvesti ontologinį jomis žymimų objektų ar procesų skirtingumą.

Armstrongas, bene labiausiai išplėtojęs klasikinę materializmo teoriją, teigė, kad „kai suvokiame savo sąmonės būsenas (angl. *when we are aware of our mental states*), tai, ką suvokiame, yra paprasčiausios fizikinės mūsų smegenų būsenos. Tačiau mes, be abejo, nesuvokiame sąmonės būsenų *kaip* smegenų būsenų“ (Armstrong 1968: 78), todėl galima teigti, kad „sąmonė yra ne daugiau nei vidinių mentalinių būsenų suvokimas žmogaus, kurio būsenos jos yra“ (Armstrong 1968: 94). Armstrongo tvirtinimu, sąmonės būsenos sąvoka yra sąvoka būsenos, kuri atlieka tarpinį priežastinį vaidmenį tarp dirgiklių, kitų mentalinių būsenų ir išorinių reakcijų: „mentalinės būsenos sąvoka yra sąvoka *tokios asmens būsenos, kuri linkusi* (angl. *apt*) sukelti tam tikros rūšies elgesį“ (Armstrong 1968: 82). Pasak jo, ši formulė neturi būti priimama kaip mentalinius procesus išreiškiančių teiginių vertimo formulė, bet net nežiūrint į ją kaip galinčią išsamiai perteikti tokių teiginių prasmę, ji leidžia nustatinėti empirines mentalinių procesų tapatumo sąlygas. Taigi, pavyzdžiui, skausmą Armstrongas api-

būdintų kaip būseną, kurią tipiškai sukelia organizmo sužalojimai ir kuri tipiškai sukelia norą panaikinti šią būseną. Toks noras savo ruožtu skatina elgesį, kuris, subjekto įsitikinimu, turėtų patenkinti šį norą ir sumažinti organizmo patirtą sužalojimą. Toks aiškinimas patrauklus ir tuo, kad sutinka su evoliuciniu skausmo potyrių paaiškinimu, atskleidžiamas skausmo reikšmę išlikimui. Šio tipo mentalinių būsenų analizė pateikiama kaip filosofinė sąvokų analizė, kuri ir yra filosofinės klasikinio materializmo teorijos esmė. Pasak šios teorijos, konkretaus mentalinio būvio tapatumo klausimas yra empirinių tyrimų užduotis. Šie tyrimai turėtų atskleisti nervinę būsenų tapatumo prigimtį, kartu empiriškai pagrįsdami materializmo tezę. Kita vertus, svarbu, kad temišškai neutrali analizė ar jos rezultatai neneigia loginės galimybės, jog tai, ką išreiškiame mentalinėmis sąvokomis, gali egzistuoti ir be materialios realizacijos, t. y. be jokio fiziologinio ar fizikinio pagrindo. Tačiau taip pat logiškai įmanoma, kad gali (ir turėtų) paaiškėti, jog psichologinių būvių egzistavimas be fizikinio pagrindo ar įsikūnijimo yra neįmanomas.

Neutrali materialistų plėtojama mentalinių būsenų, kaip įpintų į priežastinį tinklą tarp dirgiklių, kitų būsenų ir elgesio, analizė iš esmės turėtų būti suprantama kaip mentalinių būsenų funkcijos – jų vietos kauzaliniame tinkle nustatymas. Ji remiasi stipria nuojauta, kad mentalines būsenas nulemia ir sukelia kitos mentalinės būsenos ar aplinkos dirgikliai, ir ne mažiau stipria nuojauta, kad mentalinės būsenos skatina specifinius poelgius. Taigi, pasak Armstrongo, „galime būti optimistiški dėl mūsų programos sėkmės, nes perimame visą stulbinančią analitinio biheviorizmo pažangą išskleidžiant mentalinių sąvokų prigimtį, neprivalėdami priimti doktrinos, kuri buvo pražūtinga biheviorizmui: vidinių mentalinių būsenų neigimo“ (Armstrong 1968: 118).

Svarbu tai, kad jei Smartas formulavo tapatumo tezę skatinamas visų pirma okamisti- nių sumetimų, Armstrongo ar Lewiso kauzali- nės analizė siekė suteikti šiai tezei ir ja pagrįs- tai teorijai stabilesnį pagrindą, todėl temiška neutrali Smarto analizė čia tęsiama iki funkci- nės mentalinių būsenų analizės. Armstrongas siekė išplėsti Smarto analizę visiems mentali- niams būviams ir, kaip pats pažymi, suteikė „daugiau svorio reakcijoms (angl. *responses*) nei dirgikliams, aiškindamas įvairias mentali- nes sąvokas“ (Armstrong 1973: 180). Lewiso teigimu, tapatumo tezę grįstina principu, kad „galutinė bet kokio patyrimo charakteristika yra jo kauzalinis vaidmuo“ (Lewis 1966: 20), kurį galima išreikšti baigtine aibe sąlygų, api- brėžiančių tipiškas jos priežastis ir pasekmes įvairiomis aplinkybėmis. Šis principas nelaiko- mas absoliučiai materialistiniu, bet veikiau re- alistiniu mentalinių būsenų atžvilgiu, taip pat neutraliu klausiant, kas užima šią kauzalinę vietą, kas vaidina apibrėžiamą kauzalinį vaid- menį. Materializmo pavidalą toks analitinis funkcionalizmas įgyja, kai funkcinės analizės principas papildomas metodologiniu įsitikini- mu, kad tik fizikiniai esiniai ar savybės gali at- likti realų kauzalinį darbą, t. y. atlikti konkre- tų funkcinių vaidmenį realiame pasaulyje.

Pasak Lewiso, kasdienesius psichologinius predikatus galima analizuoti kaip žyminčius „patyrimų savybes, kurios linkusios sukelti su- gebėjimą atpažinti ir įsivaizduoti to paties tipo patyrimus“ (Lewis 1995: 327). Patyrimai gali būti panašūs ar skirtingi savo kokybiniu pobū- džiu, o mentaliniai ar psichologiniai predika- tai žymi patyrimų ar subjektyvių būsenų kla- ses, kurios apibrėžiamos remiantis kokybiniu ar fenomenologiniu panašumu. Būtent taip apibrėžtos klasės ir figūruoja kasdieniame psi- chologiniame diskurse, o jų apibrėžimo ne- mentaliniais terminais galimybės klausimas yra tokios kasdienės psichologinės teorijos redu-

kavimo galimybės klausimas. Tačiau nors, Armstrongo ar Lewiso manymu, šis klausimas spręstinas empiriškai, jis taip pat reikalauja „mentalinio proceso sąvokos aiškinimo, kuris turėtų patikslinti atliekamo sutapatavimo pri- gimtį, kai teigiama, kad mentaliniai procesai yra ne kas kita kaip konkretūs smegenų pro- cesai. Kol neturėsime tokio aiškinimo, nebus žinoma, kokie būtent moksliniai duomenys ir metodologiniai svarstymai laikytini arba nelai- kytini sutapatavimo įrodymais“ (Armstrong 1973: 180).

Lewiso įsitikinimu, kasdieniame kalbėjime apie patyrimų kokybes jau implicitiškai glūdi funkcinis tų kokybių apibrėžimas:

„Laikykime kasdienę psichologiją (*common- sense psychology*) sąvokas įvedančia moksline te- orijs, nors sukurta ilgai iki profesionalaus moks- lo institucijos atsiradimo. Surinkime visas trivia- lias tiesas (*platitudes*) apie kauzaličius mentali- nių būsenų, sensorinių dirgiklių ir motorinių re- akcijų santykius. Veikiausiai galime laikyti jas turinčiomis tokią formą:

Kai kas nors yra tokios ir tokios menta- linių būsenų kombinacijos ir gauna tokios ir tokios rūšies sensorinius dirgiklius, jis lin- kės su tokia ir tokia tikimybe būti paveiktas pereiti į tokias ir tokias mentales būsenas ir parodyti tokias ir tokias motorines reak- cijas.

Pridėkime visas triviasias tiesas apie tai, kaip vieni mentaliniai būviai priskiriami kitiems – „dantų maudimas yra skausmas“, ir pan. Gali būti, kad yra ir kitokios tiesų formos. Surinki- me tik tas, kurios yra bendros mūsų žinios – visi jas žino, visi žino, kad visi jas žino, ir t. t. Juk mūsų žodžių prasmės yra bendras žinoji- mas, ir aš teigiu, kad mentalinių būsenų pava- dinimų prasmės sudaro šios trivialybės.“ (Le- wis 1972: 256)

Kadangi bendroje mūsų kalboje mentali- nes būsenas žyminčios sąvokos žymi tam tikrą priežastinį vaidmenį atliekančias būsenas, šias mentales kokybines būsenas galima apibrėžti

pateikiant konkretų jų funkcijų vaidmenų apibrėžimą. Todėl, jei rastume fizikinių savybių aibę, kurios elementai atitiktų kasdienės psichologijos teorijoje aprašomus kauzalius vaidmenis, gautume kasdienės psichologijos teorijos realizaciją. Empiriškai atrastą tokios teorijos realizaciją laikytume materialistų siekiama šios teorijos interpretacija. Pati kasdienė psichologija, nors ir leidžia eksplicitiškai rekonstruoti funkcinis patyrimų kokybių apibrėžimus, yra, kaip sakyti Smartas, temiška neutrali šitaip rekonstruotos funkcinės sistemos konkrečios realizacijos požiūriu.

Artimą Armstrongo ar Lewiso sąmonės būvių teorijai septintuoju XX a. dešimtmečiu plėtojo Hilary Putnamas. Jis siūlė sąmonės ir smegenų santykį svarstyti žmogaus sąmonės ir skaičiavimo mašinų analogijos kontekstu. Žinoma, Putnamas netvirtino, kad analogiška metafizinė problema kyla mašinų atžvilgiu, tačiau, jo manymu, žmogaus sąmonės ir skaičiavimo mašinų analogija leidžia aiškiau formuluoti ir apibrėžti sąmonės filosofijoje sprendžiamus klausimus.

Putnamas kaip analogiją žmogaus sąmonei siūlo Turingo mašinos sąvoką. Britų matematikas Alanas Turingas 1936 m., siekdamas griežtesnio efektyviai apskaičiuojamų matematinių funkcijų aibės apibrėžimo, kvietė šią aibę tapatinti su mechaninio kompiutoriaus apskaičiuojamų funkcijų aibe. Turingas įsivaizdavo mechaninį kompiutorių, rašantį simbolius popieriuje, sudalintame į langelius, „kaip vaiko matematikos sąsiuvinyje“ (Turing 1936: 135). Skaičiavimo erdvės dvimatiškumo nelaikydamas esmine skaičiavimo proceso dalimi, Turingas skaičiavimo erdve laikė vienmatę, į langelius sudalytą juostą. Nors šiandieną kiekvienas universalios paskirties kompiuteris dažnai vadinamas Turingo mašina, Turingo pateikta skaičiavimo analizė apsiėjo be nuorodų į konkrečius mechanizmus. Kaip pažymi Robinas Gan-

dy, kurio manymu, Turingas atliko paradigmine filosofinę analizę, „Turingo mašina atsiranda kaip jo pasiūlytos žmogaus atliekamo skaičiavimo analizės rezultatas ar kodifikavimas“ (Gandy 1988: 83). Taigi gauname idealizuotą mechanizmą, kurį galime įsivaizduoti kaip prietaisą, sudarytą iš galvutės, skaitančios juostoje įrašytus simbolius arba įrašančios simbolius į juostos langelius. Mašina gali atlikti keturių tipų operacijas – pasukti juostą per vieną langelį į dešinę ar per vieną langelį į kairę bei ištrinti skaitomame langelyje įrašytą 1 ir įrašyti 0 arba, atvirkščiai. Šios operacijos atliekamos pagal fiksuotą algoritminę *jei ... tai ...* formos taisyklių aibę, vadinamą mašinos programa. Mašina kiekvienu laiko momentu yra griežtai apibrėžto būvio ir laikantis minėtų operacijų ir taisyklių gali pereiti iš vieno langelio į kitą.

Tokia mašina, turėdama neribotų juostos išteklių, t. y. vadinamoji universali Turingo mašina, gali įkūnyti ar materializuoti kiekvienos rekursyviai aprašomos funkcijos skaičiavimą. Pasak Kurto Gödelio, „Turingo darbas pateikia mechaninės procedūros (...) sąvokos analizę. Parodoma, kad ši sąvoka yra ekvivalentė Turingo mašinos sąvokai. Formalią sistemą galima apibrėžti tiesiog kaip bet kokią mechaninę procedūrą formulių, vadinamų įrodomomis formulėmis kūrimui“ (Gödel 1965: 369).

Romanas Plečkaitis pažymi, kad „sukūrus logines mašinas, klausimas „kaip mes mąstome“, iškilęs dar senovėje, įgavo ir praktinę reikšmę“ (Plečkaitis 1978: 288). Ilgainiui ir pats Turingas pasiūlė rimtai svarstyti klausimą, ar mašinos gali mąstyti, ir suformulavo jo vardu mašinų protingumo testą (Turing 1950). Turingo mašinos sąvoka leido suabejoti įsitvirtinusia dekartiška nuostata, kad jokia mašina nepajėgi imituoti žmogaus elgesio įvairovės: „nors mašinos kai kuriuos dalykus atliktų taip gerai ir netgi geriau už bet kurį iš mūsų, visgi jos neišvengiamai kai ko negalės padaryti, o iš

to bus galima suprasti, kad jos veikia nesąmoningai, ir tik dėl tam tikro jų organo išsidėstymo“ (Dekartas 1978: 136). Matematikos mechanizavimas ir materializavimo galimybės neabejotinai paskatino nežabotą protavimo inžinerijos ir mašinų automatų galimybės iliuzijas.

Putnamui, siūliusiam sąmonės ir mašinos analogiją, svarbūs ne tiek mašinų pajėgumas tobulai imituoti žmogaus elgesį, išlaikyti Turingo sumanytą testą ar išskaičiuoti sudėtingas matematines funkcijas, kiek tokios mašinos sampratos atveriamą galimybę pateikti du skirtingo lygio mašinos aprašymus. Šios sampratos pagrindu Putnamas įveda probabilistinio automato sąvoką. Pastarasis nuo Turingo mašinos skiriasi tuo, kad „perėjimai tarp „būsenų“ gali vykti su įvairiomis tikimybėmis, o ne „deterministiškai“. (Žinoma, Turingo mašina tėra ypatinga probabilistinių automatų rūšis, kurios būvių kaitos tikimybė yra 0 ir 1.)“ (Putnam 1975a: 433). Taigi probabilistinį automatą galima aprašyti pateikiant jo programą – taisykles, pagal kurias vieni jo būviai keičiami kitais. Šiuos būvius Putnamas vadina mašinos loginiais būviais – tai būviai, kurie aprašomi formaliais, o ne fizikiniais terminais. Tačiau kiekvieną fiziškai įdiegtą ar sukurtą automatą galima aprašyti ir fizikiniais terminais, aprašant jo kompoziciją, detalių medžiagas ir pan. Vadinasi, automatą galima aprašyti dvejopai – jo programos terminais arba šią programą vykdančiais materialios sistemos terminais.

Pagal Putnamo siūlomą žmogaus sąmonės ir probabilistinio automato analogiją galime pateikti ne tik du kiekvieno automato, bet ir du kiekvieno žmogaus aprašymus: vieną fizikinės ir cheminės struktūros ir procesų terminais, atitinkantį mašinos materijos aprašymą; kitą – „abstraktesnį žmogaus mentalinių procesų aprašymą mentalinių būsenų terminais“ (Putnam 1975b: 373), kuris pagal analogiją ati-

tiktų mašinos programos aprašymą loginių jos būsenų terminais. Putnamo įsitikinimu, tokia analogija leidžia tiksliau apibrėžti mentalinio būvio sąvoką ir išvengti painiavos tiriant žmogaus sąmonės ir kūno santykį.

Svarbu tai, kad pateikiant formalųjį probabilistinio automato aprašymą nereikia jokių nuorodų į fizikinius loginių būsenų realizatorius. Analogiškai mentaliniams būviams apibūdinti funkcionalistiniais terminais nereikia jokių nuorodų į smegenis ar kitas fiziologines žmogaus savybes funkcionalizmas konkrečią psichinę būseną, pavyzdžiui, skausmą, apibrėžia kaip funkcinės organizmo sandaros būseną, kurią galima išskleisti kauzaliųjų ryšių su išoriniais dirgikliais, kitomis vidinėmis būsenomis ir išoriniu organizmo elgesiu terminais. Funkcinis vidinių būsenų supratimas, pasak funkcionalistų, implicitiškai glūdi psichologijos teorijose, netgi kasdienėje psichologijoje.

Funkcionalistinis psichologijos apibūdinimas yra iš esmės reduktivistinis, nes leidžia apibrėžti mentalinius būvius nevartojant mentalinės terminijos. Tad funkcionalistinė mentalinių sąvokų traktuotė atitinka materialistinės redukcijos programą: ištyrę fizikines savybes ir nustatę konkrečius fizikinius funkcinių būvių realizatorius, nustatysime mentalinėmis sąvokomis žymimus fiziologinius ar fizikinius organizmo būvius. Empiriškai pagrindžiama sąmonės ir smegenų būsenų tapatumo hipotezė čia turėtų būti patvirtinama dviem žingsniais: pirma, pasitelkus analizę mentalinės būsenos redukuojamos į funkcines organizmo būsenas, o tada empiriniais tyrimais nustatomi funkcinių būsenų realizatoriai.

Žmogaus sąmonės ir skaičiavimo mašinos analogija taip pat leidžia paaiškinti, kodėl sąmonės būvių ir fizikinių būvių skirtingumas dar neplaukia iš to fakto, jog „galiau žinoti, kad man skauda, nežinodamas, kad esu smegenų būsenoje S“ (Putnam 1975a: 431), t. y. ji leidžia vaiz-

džiai parodyti, kaip įmanomas skirtingai aprašomų būsenų tapatumas ir kodėl tokiam tapatumui nebūtinai analitinis skirtingų aprašymų ryšys. Tai galėjo padėti funkcionalizmo populiarumui. Richardas Rorty tvirtina, kad skaičiavimo mašinų analogija lėmė didesnę funkcionalistinės sąmonės sampratos patrauklumą: „mentolinių būvių kaip funkcinio būvių samprata būtų buvusi mažai patraukli, jei nebūtų susieta originaliame Putnamo straipsnyje su Turingo mašinos „loginės būsenos“ sąvoka“ (Rorty 1972: 204).

Tačiau Putnamo, kaip nei Lewiso ar Armstrongo, įsitikinimu, funkcinio būvio ar loginio būvio sąvoka privalėtų turėti daugiau reikšmės nei vien pagalbinę, identifikuojančią fizikinius tokių būsenų realizatorius. Jis teigia, kad funkcinio būvio nepriklausomumas nuo konkrečių jo realizatorių yra ne tik parankus, bet ir būtinas reduktyvaus mentalinių sąvokų aiškinimo adekvatumui. Putnamas linkęs daug labiau pabrėžti ar paryškinti funkcinio ir fizikinių būsenų skirtumą, nei jį suniveluoti, kaip to siektų Armstrongas ar Lewisas. Putnamo manymu, funkciškai apibrėžtos būsenos sudaro visiškai naują, skirtingą nuo fizikiniais ar mentaliniais terminais apibrėžtų būsenų, klasę. Ir nors kiekvienas atskiras funkcinės būsenos atvejis veikiausiai realizuojamas konkrečia fizikine būsena, funkcionalizmas, Putnamo požiūriu, operuodamas funkcinėmis mentalinių būsenų tipų charakteristikomis leidžia išvengti materializmo ir dualizmo priešstatos, bent jau todėl, kad konkretaus funkcinės būsenos realizatoriaus pobūdis visiškai nereikšmingas tos būsenos specifikai.

Tokia nuostata grindžiama įžvalga, kad priimdami klasikinio materializmo reikalavimą sutapatinti mentalines būsenas (ar jų tipus) su fizikinėmis smegenų būsenomis (ar jų tipais), turime specifiuoti visiems organizmams galiojančią fiziologinės būsenos apibrėžimą ir kar-

tu tvirtinti, kad „organizmas, pavyzdžiui, skausmo atveju bus tos mentalinės būsenos, jei ir tik jei (a) jis turi tinkamos fizikinės-cheminės struktūros smegenis ir (b) jo smegenys yra to fizikinio-cheminio būvio“ (Putnam 1975a: 436). Tačiau galima išivaizduoti organizmus, pavyzdžiui, aštuonkojus ar moliuskus, kurių skausmas realizuojamas (fiziologiniu, bet ne funkcinio požiūriu) kitaip nei žmonių skausmas. Tikėtina, kad roplių ar žinduolių smegenys šiems organizmams patiriant skausmą ar būnant kitos mentalinės būsenos, yra visiškai kitokios fizikinės būsenos nei žmonių, patiriančių skausmą, smegenys. Vadinasi, klasikinis materializmas būtina yra tam tikro rūšinio šovinizmo forma. Tokio rūšinio šovinizmo galima išvengti tik pripažįstant, kad mentalinės būsenos gali būti realizuojamos įvairiopa, t. y. neigiant klasikinio materializmo tezę, kad šios būsenos tapačios apibrėžtomis smegenų būsenoms: „Jei rastume bent vieną psichologinį predikata, kurį aiškiai galėtume taikyti žinduoliams ir aštuonkojams (pvz., „alkanas“), bet kurio fizikinis-cheminis „koreliatas“ būtų abiem atvejais skirtingas, smegenų būvio teorija griūtų. Mano manymu, didžiai tikėtina, kad galime tai padaryti“ (Putnam 1975a: 437).

Taigi funkcionalizmas, nors ir išauga iš klasikinio materializmo, gali būti ir yra naudojamas prieš jį. Skirtingos psichologinių būsenų realizacijos galimybė pati savaime dar nereikia, kad skirtingų rūšių organizmų psichologinės būsenos turi būti realizuojamos skirtingai. Tačiau psichologinių būsenų tipų tapatinimas su konkrečių fiziologinių būsenų tipais – sąmonės ir smegenų tapatumo tezė – suponuoja, kad visi organizmai turi turėti tą pačią jų pačių psichologinių būsenų realizaciją, taigi funkcionalizmo neigimas, palaikomas įvairiopos realizacijos galimybės, yra nesuderinamas su funkcionalistine sąmonės teorija. Toks klasikinės materializmo tezės kontrargumentas pa-

plito įvairiopus realizacijos (angl. *multiple realizability*) pavadinimu. Šio argumento esmę puikiai perteikia Berentas Encas: „ne tik įmanoma ar tikėtina, kad skirtingos neurofiziologinės konfigūracijos galės realizuoti tas pačias organizmų elgesio ar elgesio dispozicijų aibes, bet įmanoma, kad sistemos, užpildančios visą spektrą nuo žemesnio lygio stuburinių iki racionalių marsiečių, nuo sumaniai sukonstruotų kompiuterių iki homunkulų agregatų, taip pat gali elgtis taip ar demonstruoti tokias elgesio dispozicijas, kad patenkintų pakankamas teisingo psichologinių predikatų taikymo sąlygas.“ (Enc 1983: 284)

Įvairiopa realizacija grindžiamą antireduktivistinį argumentą pateikia ir Jerry A Fodoras. Pasak jo, nepanašu, kad fizikalistinė psichologijos redukcija įmanoma, nes „(a) įdomios generalizacijos (pvz., kontrafaktines situacijas palaikančios generalizacijos) gali būti atliekamos apie įvykius, kurių fizikiniai aprašymai neturi nieko bendro, ir (b) dažnai klausimas, ar tokių generalizacijų surenkamų įvykių fizikiniai aprašymai turi ką nors bendra, yra visiškai nerelevantiškas tokių generalizacijų teisingumo, jų įdomumo, patvirtinimo laipsnio ar bet kokios svarbios jų epistemologinės savybės požiūriu, ir (c) specialieji mokslai daugiausia užsiima tokiomis generalizacijomis“ (Fodor 1974: 433).

Fodoras čia apeliuoja į įvairiopą realizaciją, siekdamas pagrįsti specialiųjų mokslų (tarp jų ir psichologijos) autonomiją, duodamas suprasti, kad fizikiniai psichologinių būsenų aprašymai yra neįdomūs ir, kas svarbiausia, nerelevantiški redukuojamos teorijos interesų požiūriu. Pagrindinė įvairiopus realizacijos implikacija materialistinei sąmonės filosofijai turėtų būti būtinybė atmesti galimybę ontologiškai tapatinti psichologinių būsenų tipus su fizikinių smegenų būsenų tipais. Nors funkcionalizmas ir jo įvairiopus realizacijos galimybė palaiko sil-

pnesnę materializmo versiją, t. y. sutinka, kad vienos organizmų rūšies atveju funkciniai būviai realizuojami to paties tipo fizikinių ar cheminių smegenų būviais, ir todėl įmanoma kalbėti apie atskirų rūšių, pavyzdžiui, žmonių ar moliuskų psichologinių ir fiziologinių tipų tapatumą, pasak Putnamo, jo funkcionalizmas traktuotinas kaip „reakcija į mintį, kad mūsų materija svarbesnė nei mūsų funkcija, kad mūsų *kas* yra svarbiau nei mūsų *kaip*“ (Putnam 1988: xii).

Tačiau Lewisas pažymi, kad „bet kokio funkcinio būvio apskritai sąvoka, žinoma, skiriasi nuo bet kokio smegenų būvio sąvokos. Bet Putnamas palieka atvirą galimybę, kad skirtingos sąvokos gali būti to paties būvio sąvokos“ (Lewis 1969: 24). Lewisas tvirtina, kad funkcionalizmas nėra nesuderinamas su funkcinio būvio interpretavimu kaip „funkciškai specifikuoto smegenų būvio“ (Lewis 1969: 24). Jis sutinka, kad fizikinė psichologinių būsenų realizacija gali skirtis skirtinguose (netgi tos pačios rūšies) organizmuose, tačiau neigia, kad tapatumo teorijos šalininkams būtinas įsitikinimas, jog visi organizmai, patiriantys skausmą, turi išgyventi tam tikrą bendrą nedisjunktyvų fizikinį-cheminį būvį. Lygiai kaip laimėjusio skaičiaus sąvoka skirtingose loterijose yra tokia pati, nors kiekvienu atveju žymi skirtingus skaičius, taip ir psichinio būvio, pavyzdžiui, skausmo sąvoka yra ta pati, nors žymi skirtingas fiziologines būsenas žmonių, moliuskų ar net marsiečių: „fiksiuota sąvoka, kurią išreiškiame [žodžiu] „skausmas“, nustato, kaip „skausmo“ denotatas priklauso nuo tiriamo organizmo prigimties“ (Lewis 1969: 25).

Materialistinį Lewiso argumentą, pagrįstą pavienių redukcijos (iš dalies fragmentuotos) atvejų kontekstualumu, papildo Williamo Kalke'o pastebėjimas, kad prieš kalbant apie sistemų funkcinę organizaciją būtina iš anksto apibrėžti sistemos ribas ir jos elgesio analizės

abstrakcijos lygmenį, o tai visada daroma pragmatiniais pagrindais, atsižvelgiant į tokios analizės tikslus. Todėl „reliatyvumas, įvedamas į funkcinės charakterizacijos sampratą, pažaboja argumentą, kad tarp funkcinų ir struktūrinių būsenų egzistuoja loginė skirtis, kuri neleidžia jų sutapatinti“ (Kalke 1969: 83–84).

Svarstant įvairiopus realizacijos implikacijas psichofizinės redukcijos galimybės požiūriu, būtina atsižvelgti ir į tai, kad, kaip teigia Williamas Bechtelis ir Jennifer Mundale, neurofiziologai skirtingas smegenų struktūrinės dalis ir būvius identifikuoja ir apibrėžia būtent funkcinio pagrindu, į jų charakteristikas įtraukdami ir psichologines funkcijas, ir todėl fiziologinis smegenų būsenų skirstymas ir taksonomija nėra taip nepriklausomi vienas nuo kito, kaip to reikalauja antireduktivistinis įvairiopus realizacijos principo taikymas. Toks argumentas, pasak jų, suponuoja, kad buvo taikoma nevienodo detalumo analizė: „stambus analizės grūdas naudojamas identifikuojant psichologinius būvius ir smulkus grūdus – išskiriant smegenų būvius“ (Bechtel and Mundale 1999: 202). Be to, grūdo parinkimą paprastai lemia taksonomijos praktiniai tikslai ir kontekstas, ir todėl visiškai įmanomi atvejai, „kai funkcinų savybių aibė neturi galimos alternatyvios realizacijos“ (Bechtel and Mundale 1999: 204). Tokius samprotavimus, akcentuojančius pragmatinius ir kontekstinius veiksnius, būtų galima papildyti Rorty pastebėjimu, kad jei funkcionalistinė sąmonės traktuotė ir turi kokios aiškinamosios vertės, tai tą vertę ji įgyja, nes „remiasi didėjančiomis empirinėmis žiniomis apie tai, kaip veikia žmonės ir kaip kurti humanoidines mašinas, o ne dėl to, kad remiasi filosofine samprata, kuri pernelyg plona ir abstrakti, kad mums padėtų“ (Rorty 1972: 220).

Lyginant dvi susiformavusias funkcionalistinės sąmonės teorijos versijas pažymėtina, kad Armstrongo ir Lewiso funkcionalizmas meto-

dologiniu požiūriu tapatus Putnamo funkcionalizmui, tačiau šie autoriai pateikia nesuderinamas ontologines savybių teorijų interpretacijas. Sutardami, kad fizikinio būvio ir funkcinio būvio sąvokos skiriasi, jie nesutaria dėl to, ar funkcinio būvio sąvoką reikia laikyti išskiriančia atskirą ontologinę būvių kategoriją, ar ši sąvoka išreiškia tik skirtingą tų pačių fizikinių būvių identifikavimo realiame pasaulyje būdą. Šiame nesutarime iš esmės užsimezga šiuolaikinei sąmonės filosofijai būdinga kontroversija klausimu, savybių ontologija turi būti rekonstruojama intensiniu ar ekstensiniu pagrindu. Neaišku, ar savybė turėtų būti tapatinama su ją išreiškiančio predikato intensija ar su jo ekstensija realiame pasaulyje. Nusprendę savybes klasifikuoti pagal sąvokų intensijas, turėtume pripažinti, kad funkcinės būsenos ir fizikinės būsenos yra išreiškiamos skirtingomis sąvokomis, vadinasi, jos išreiškia skirtingas savybes. Nusprendę savybes klasifikuoti pagal sąvokų ekstensijas, pagal jų denotatą realiame empiriškai tiriamame pasaulyje, negalėsime paneigti galimybės, kad funkcinės ir fizikinės būsenas aprašančios sąvokos gali faktiškai aprašinėti tas pačias būsenas ir sutapti. Intensinio ar ekstensinio ontologijos konstravimo būdų pasirinkimą lemia nuostata semantinių aptariamų sąvokų mechanizmų atžvilgiu, o tai reiškia, kad funkcionalistinės sąmonės teorijos ontologinio interpretavimo parinkimas nėra nepriklausomas nuo kalbos semantikos teorijų – internalizmo ir eksternalizmo.

Mažų mažiausiai akivaizdu, kad tiek Lewiso, tiek Putnamo funkcionalizmas palaiko įvairiopus realizacijos galimybę. Ši galimybė logiškai išplaukia iš funkcinės psichologinių sąvokų analizės pobūdžio ir jos pradinio ontologinio neutralumo. Klausimas, ši įvairiopus realizacijos galimybė turi tik metodologinį pobūdį ar ir ontologinio pobūdžio implikacijų, yra svarstytinas atskirai nuo tokios galimybės svars-

tymo. Tačiau jei materialistinė sąmonės redukcija remiasi funkcionalistine metodologija, – o veikiausiai tik remiantis tokia metodologija įmanomas empirinis psichinių būsenų nervinių koreliatų identifikavimas, – tada išryškėja štai kokia įvairiopo funkcinų (o tokios analizės požiūriu ir psichinių) būsenų realizavimo implikacija: sąmonės ir smegenų būsenų tapatumo tezė negali būti tvirtinama be papildomos kvalifikacijos, kad sąmonės būviai tapatūs apibrėžtiems fiziologiniams nervinės sistemos būviams tik apibrėžtos tiriamų organizmų rūšies (su sąlyga, kad tos rūšies individams būdinga pakankamai panaši fiziologinė architektūra) požiūriu. Kitaip sakant, jei įvairiopa realizacija turi kokios nors reikšmės psichofizinės redukcijos teorijai, tai „globali“ sąmonės būvių, apibūdinamų psichologiniais predikatais, redukcija nėra įmanoma, o vietoje jos turi būti siekiama „lokalų“ konkrečių fiziologinių rūšių atžvilgiu redukcijomis. Globalioji psichofizinė redukcija geriausiai atveju gali būti mąstoma kaip lokalijų redukcijų visuma, kaip visų pavieniui nustatytų tapatumo teiginių konjunkcija. Vadinasi, jei kalbama apie skirtingoms organizmų rūšims taikytinus psichologinius predikatus, tai psichofizinio reduktyvizmo požiūriu šie predikatai turi žymėti predikuojamą savybę realizuojančių fizikinių, cheminių ar fiziologinių savybių disjunkciją: universalūs psichologiniai predikatai, jei tokių yra, redukuotini į *disjunktivas* fizikinės savybes.

Funkcionalistinės ontologijos šalininkų požiūriu, tokia disjunktivi psichologinė redukcija nėra realiai įmanoma. Putnamas pripažįsta, kad atsižvelgdamas į skirtingą psichologinių savybių realizaciją žinduolių ir minkštakūnių organizmuose, „smegenų-būvio teoretikas gali išsigelbėti *ad hoc* prielaidomis (pvz., apibrėždamas dviejų būvių disjunkciją kaip vieną ‘fizikinę-cheminę būseną’“, bet čia pat priduria, kad „to nereikia priimti rimtai“ (Putnam 1975a:

437). Putnamas neaiškina, kodėl nereikėtų rimtai skaitytis su tokios disjunktivityviai grįstos redukcijos galimybe, tačiau galima spėti, kad jo motyvai iš esmės nesiskiria nuo Ernesto LePore'o ir Barry Loewerio pateikiamo argumento: „Jei egzistuoja be galo daug fizikinių (ir galbūt nefizikinių) savybių, galinčių realizuoti F, tai F neredukuojama į elementarią fizikinę savybę (angl. *basic physical property*). Net jei F gali būti realizuota baigtiniu skaičiumi elementarių fizikinių savybių, ji negali būti redukuojama į elementarią fizikinę savybę, nes tokių savybių disjunkcija negali pati būti elementaria fizikine savybe (t. y. atsirasti fundamentaliame fizikiniame dėsnyje)“ (LePore and Loewer 1989: 180). Panašiai Nedas Blockas teigia, kad „komputaciniai būviai yra „įvairiopai realizuojami“ fiziologiniais ar elektroniniais būviais, kurie nėra tapatūs vienas kitam, ir todėl turinys negali būti tapatinamas su nė vienu iš jų“ (Block 1990: 146). Vadinasi, Putnamas, LePore'as, Blockas ir jų bendraminčiai atmets disjunktivos fizikinės savybės galimybę, nes tokios savybės disjunktai nėra tapatūs vienas kitam, tokia disjunktivi savybė yra heterogeniška, o psichologinės ar funkcinės savybės yra homogeniškos, be to, jie abejoja, ar savybių disjunkcija gali būti laikoma savybe apskritai, t. y. ar gali būti heterogenišku savybių?

Jaegwonas Kimas, tirdamas įvairiopos realizacijos atvejus, siūlo analogiją – žaido (angl. *jade*) sąvoką. Pasak jo, žaidas ilgą laiką buvo laikomas viena mineralų rūšimi, nors vėliau paaiškėjo, kad nefritas (angl. *nephrite*) turi būti skiriamas nuo žadeito (angl. *jadeite*) – pastarieji priklauso tai pačiai mineralų klasei, bet skirtingoms jos grupėms. Šios dvi mineralų rūšys yra paviršutiniškai panašios, bet yra skirtingos cheminės sandaros. Tačiau dėsningumas, kad visi žaidai yra žali, nors dabar suprantamas kaip dviejų dėsningumų konjunkcija, išlieka. Kimas teigia, kad „nėra nieko blogo su

pačiais disjunktiviais predikatais; sunkumų kyla, kai rūšys, žymimos šiais predikatais, yra heterogeniškos, „nežabotai disjunktivos“, kai juos tenkinantys atvejai nerodo „panašumo“ ar „vienovės“, kurios tikimės iš vienai rūšiai priskiriamų atvejų“ (Kim 1992: 13). Be to, Kimas teigia, kad „turėti fizikinę realizaciją reiškia egzistuoti fizikiniu pagrindu (angl. *to be physically grounded*) ir būti paaiškinamu žemesniojo lygio procesų terminais“ (Kim 1992: 19), todėl jei psichologiniai predikatai gali būti įvairiai realizuojami, jie suponuoja įvairius lokalius fizikinius paaiškinimus. Kadangi psichologinės būsenos, pavyzdžiui, skausmas, gali būti įvairiai realizuotos, tai jos turi būti ir įvairiai aiškinamos, nes tik realizatorių lygmens procesai gali paaiškinti, kodėl organizmas yra vieno ar kito būvio ir kodėl tas būvis atlieka jam priskiriamą funkcinių vaidmenį. Kimo išvada – jei psichologiniai predikatai gali būti skirtingai realizuojami, tai tokios įvairiopo realizacijos galimybė veikia ne atmeta redukcijos galimybę apskritai, o įpareigoja įvairioms psichofizinėms redukcijoms, ir jei „fizikinės psichologinių savybių realizacijos yra „nežabotai heterogeniška“ ir „nesisteminga“ aibė, tai pati psichologijos teorija privalo būti realizuota taip pat heterogeniška ir nesisteminga fizikinių teorijų aibe“ (Kim 1992: 20).

Tačiau funkcionalizmas kaip ontologija patrauklus būtent tuo, kad sutapatindamas psichinės būsenos sąvoką su homogeniška funkcinio būvio, o ne su heterogeniška, disjunktivia įvairių fizikinių būvių sąvoka, leidžia išsaugoti išvalgą, kad psichologiniai predikatai yra iš esmės homogeniški. Psichologinių predikatų homogeniškumo ar heterogeniškumo klausimą Davidas Lewisas siūlo spręsti laikant kasdienę skausmo (ir kitų psichologinių) būsenų sąvoką dviprasmiška ar disjunktivia: skausmo sąvoką galima suprasti kaip funkcinę sąvoką ir kaip sąvoką, žyminčią pastarosios numatomą

konkretų realizatorių konkrečiu atveju. Kasdienybėje ši dviprasmybė nėra pastebima, nes „paprasti žmonės, kenčiantys skausmą, visada yra skausmo būsenos pagal abu disjunktus ar abu aiškinimus“ (Lewis 1980: 230). Tačiau skaitydami su įvairiopo realizacijos galimybe ir nenorėdami neigti, kad kitokios struktūros organizmai ar būtybės (pvz., Lewiso minimi racionalūs marsiečiai) gali patirti skausmą, turime laikyti skausmą „nerigidiška sąvoka“, t. y. sakyti, kad duotas būvis „atlieka kauzalinį vaidmenį populiacijos atžvilgiu“ (Lewis 1980: 231), o tai reiškia, kad psichologinių sąvokų dviprasmiškumas yra ne *ad hoc*, kaip mano Putnamas, bet veikia kyla iš to, kad „mes nepasirūpinome apsispręsti dėl semantinių subtilybių, kurios jokiai įprastu atveju nėra svarbios“ (Lewis 1980: 233). Šios semantinės subtilybės išryškėja kalbant apie skirtingas psichologinių būsenų realizacijas, kai svarstomi atvejai, kada funkcinio būvio ir fiziologinio būvio sąvokų taikymo sąlygos pasirodo esančios skirtingos. Bet toks semantinis psichologinių predikatų dviprasmiškumas ar disjunktivumas netrukdo ieškoti rūšių ar populiacijų atžvilgiu reliatyvizuotos psichofizinės redukcijos. Kimo teigimu, „neurofiziologiniai tyrimai vyksta todėl, kad egzistuoja bendras ir veikiausiai pagrįstas darbuotojų įsitikinimas, jog rūšių viduje nėra didžiulių skirtumų dėl to, kaip realizuojami psichologiniai tipai“ (Kim 1992: 20).

Putnamas, vėliau kritikuodamas tiek Lewiso, tiek savo ankstesnę funkcionalistinę teoriją, taip pat pripažįsta sąvokų dviprasmiškumą ir teigia, kad ontologinės išvados priklauso nuo semantinių konvencijų. Svarstydamas galimus atsakymus į klausimą „Kiek objektų yra kambaryje?“, jis teigia, kad „pati egzistencinio kvantifikavimo prasmė lieka neapibrėžta, kol nėra specifikuota „objekto logine prasme“ sąvoka. Taigi panašu, kad net loginiai operatoriai gali būti vartojami įvairiai“ (Putnam 1988: 112). Vadinasi, jei

psichologinius predikatus laikysime nerigidiškais designatoriais ir priimsime Lewiso-Armstrongo mentalinių sąvokų analizės „semantinę konvenciją“, tai galėsime tikėtis bent jau lokalių psichofizinių redukcijų. Be to, galima daryti ir bendresnę išvadą, kad psichofizinės redukcijos galimybė, t. y. empirinių sutapatavimo paieškų prasmingumas priklauso nuo mentalinių sąvokų semantikos interpretavimo, nuo to, kokia „konvenci-

ja“ priimama išskleidžiant ar analizuojant semantinių šių sąvokų turinį. Čia kyla klausimas: ar psichologinių sąvokų analizei galioja kokie nors apribojimai, t. y. kokiais kriterijais remdamiesi galėtume ar turėtume racionaliai pasirinkti ar apsispręsti dėl psichologinių sąvokų semantikos, taip pat ar funkcionalistinė kauzalinio vaidmens analizė, kurios reikia empirinei psichofizinei redukcijai, yra priimtina tokių sąvokų semantikos išsklaidai?

LITERATŪRA

- Armstrong, D. 1968. *A Materialist Theory of the Mind*. London: Routledge.
- Armstrong, D. 1973. „Epistemological Foundations for a Materialist theory of the Mind“. *Philosophy of Science*, 40, 178–193.
- Bechtel, W. and Mundale, J. 1999. „Multiple Realizability Revisited: Linking Cognitive and Neural States“, *Philosophy of Science* 66: 175–207.
- Block, N. 1990a. „Can the Mind Change the World?“ in George Boolos (ed.) *Meaning and Method: Essays in Honour of Hilary Putnam*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, p. 137–170.
- Burge, T. 1992. „Philosophy of Language and Mind“, *Philosophical Review* 101: 3–52.
- Chalmers, D. J. 1996. *The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory*. New York: Oxford University Press.
- Churchland, P. 1985. „Reduction, Qualia and the Direct Introspection of Brain States“, *Journal of Philosophy* 82: 8–28.
- Dekartas, R. 1978. *Rinktiniai raštai*, parengė R. Ozolas, vertė G. Bartkus ir P. Račius. Vilnius: Mintis.
- Enc, W. 1983. „In Defense of the Identity Theory“, *Journal of Philosophy* 80, 279–298.
- Feigl, H. 1967. „The ‘Mental’ and the ‘Physical’, The Essay and a Postscript“. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Fodor, J. 1974. „Special Sciences, or the Disunity of Science as a Working Hypothesis“, reprinted in Richard Boyd, Philip Gasper, and J. D. Trout (eds.) *The Philosophy of Science*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1991, pp. 429–441.
- Gandy R. 1988. „The Confluence of Ideas in 1936“ in Herken R. (ed.). *The Universal Turing Machine*. Oxford: Oxford University Press, 1988, pp. 55–111.
- Gödel K. 1965. „On Undecidable Propositions of Formal Mathematical Systems“, reprinted in his *Collected Works. Vol. I*. Oxford: Clarendon, 1986.
- Yablo, S 1995. „Singling Out Properties“, *Philosophical Perspectives* 9: 477–502.
- Kalke, W. 1969. „What is Wrong with Fodor and Putnam’s Functionalism“, *Nous* 3: 83–94.
- Kim, J. 1992. „Multiple Realization and the Metaphysics of Reduction“, *Philosophy and Phenomenological Research* 52: 1–26.
- LePore, E. and Loewer, B. 1989. „More on Making Mind Matter“, *Philosophical Topics* 17: 175–192.
- Lewis, D. 1966. „An Argument for the Identity Theory“, *Journal of Philosophy* 63: 17–25.
- Lewis, D. 1969. „Review of Art, Mind, and Religion“, *Journal of Philosophy* 66: 22–27.
- Lewis, D. 1972. „Psychophysical and Theoretical Identifications“. *Australasian Journal of Philosophy* 50: 249–58.
- Lewis, D. 1980. „Mad Pain and Martian Pain“ reprinted in David M. Rosenthal (ed.) *The Nature of Mind*. Oxford: Oxford University Press, 1991, p. 229–235.
- Lewis, D. 1995. „Should a materialist believe in qualia?“ reprinted in his *Papers in Metaphysics and Epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, pp. 325–331.
- Plečkaitis R. 1978. *Logikos įvadas*. Vilnius: Mintis.

- Putnam, H. 1957. „Psychological Concepts, Explanation, and Ordinary Language“, *Journal of Philosophy* 54: 94–100.
- Putnam, H. 1975a. „The Nature of Mental States“, in his *Mind, Language, and Reality*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 428–440.
- Putnam, H. 1975b. „Minds and Machines“, in his *Mind, Language, and Reality*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 362–385.
- Putnam, H. 1975c. „Brains and Behaviour“, in his *Mind, Language, and Reality*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 325–341.
- Putnam, H. 1988. *Representation and Reality*, Cambridge: MIT Press.
- Quine, W. V. 1960. *Word and Object*, Cambridge: MIT Press.
- Quine, W. V. 1985. „States of Mind“, *The Journal of Philosophy* 82(1): 5–8.
- Rorty, R. 1972. „Functionalism, Machines, and Incommensurability“, *Journal of Philosophy*, 69: 203–220.
- Sellars, W. 1956. *Empiricism And The Philosophy Of Mind*, retrieved from <http://www.ditext.com/sellars/epm.html> on May 1st, 2005.
- Smart, J. J. C. 1959. „Sensations and Brain Processes“, *Philosophical Review* 68: 141–156.
- Turing, A. 1936. „On Computable Numbers, With an Application to the Entscheidungsproblem“, *Proceedings of the London Mathematical Society* 42, 230–265.
- Turing, A. M. 1950. „Computing Machinery and Intelligence“, *Mind* 59: 433–460.

FUNCTIONALISM IN PHILOSOPHY OF MIND: METHODOLOGY OR ONTOLOGY?

Jonas Dagys

Summary

The article investigates two functionalist accounts of the mind developed in the middle of the 20th century: analytical functionalism of David Armstrong and David Lewis and computational functionalism of Hilary Putnam. The aim is to show that the two accounts are identical from the methodological point of view, but their proponents give different ontological interpretations to the methodological base of their theories. While they agree that the concept of ‘functional state’ is different from the concept of ‘physical state’, they nevertheless disagree on

whether ‘functional state’ should be taken to designate a distinct ontological kind of states or it should be taken as expressing a different way of identifying the same physical states in the actual world. This disagreement could be taken to mark the beginning of the controversy characteristic of contemporary philosophy of mind regarding the question whether the ontology of properties should be reconstructed on the intensive or extensive basis.

Keywords: functionalism, materialism, multiple realizability, reductive theories of mind.